

Yaşlıda Ağrı Tedavisi

Prof. Dr. Reyhan Çeliker

Amaç

- Toplumun bir parçası olan yaşlı bireyin, bu dönemde yaşam kalitesinin korunması ve aktif bir yaşam sürmesinin sağlanması rehabilitasyon tıbbının ana amaçlarındandır.

"Portrait of Patience Escallier"
by Vincent van Gogh

Genel Prensipler

- Altta yatan problemin tedavisi
- Eşlik eden psikolojik faktörlerin belirlenmesi,
- Fonksiyonel kaybın tanımlanması
- Tüm tedavi seçeneklerinin dikkate alınması
- Multidisipliner yaklaşımın benimsenmesi

Yaşlılarda ağrı

- Yaşlılarda ağrı sıklığı genç popülasyondan yaklaşık 2 kat fazladır.
- Bu oran bakımevlerinde daha fazladır.
- Yaşlı hastalarda günlük ortalama ilaç kullanımı 4,5 tablettir.
- Bunların yanında reçetesiz ilaç kullanımı da vardır.

Yaşlılarda farmakokinetik

- Tüm fazlar etkilenmiştir.
- Abzorbsiyon
- Dağılım
- Metabolizma
- Eliminasyon

Yaşlılarda fizyolojik değişiklikler

- Vücut kompozisyonu
  - Yağ/adale oranı artar.
  - İlaç dağılımı etkilenir.
- Gastrointestinal motilite
  - Azalır, ilacın geçiş süresi uzar.
- Kardiyak output
  - Azalır, ilacın dolaşımında daha uzun kalmasına neden olur.

Yaşlılarda fizyolojik değişiklikler

- Renal klerens
  - Azalır, ilaç ve metabolitlerin birikmesine neden olur.
- Proteine bağlanma
  - Azalır, ulaşılabilir ilaç miktarı artar
- SSS yaşlanması
  - İlaç etkisi artar.
- Tüm bu değişiklikler ilaç farmakokinetik ve farmakodinamiğini etkiler

Medikal tedavi

Medikal tedavi

- Analjezikler en çok kullanılan ilaç gruplarından birisidir.
  - Nonsteroid antiinflamatuvar ilaçlar
  - Opioid ilaçlar
  - Adjuvan analjezikler

Analjezik doğru kullanımı

- Analjezik etki mekanizması
- Etkinliđi
- Yan etki profili
- İlaç etkileşimleri gibi farmakolojik bilgiler
- Ağrının kaynağı
- Lokalizasyonu
- Özellikleri
- Eşlik eden hastalıklar bilinmelidir.

Yaşlıda medikal tedavi

Genel Prensipier

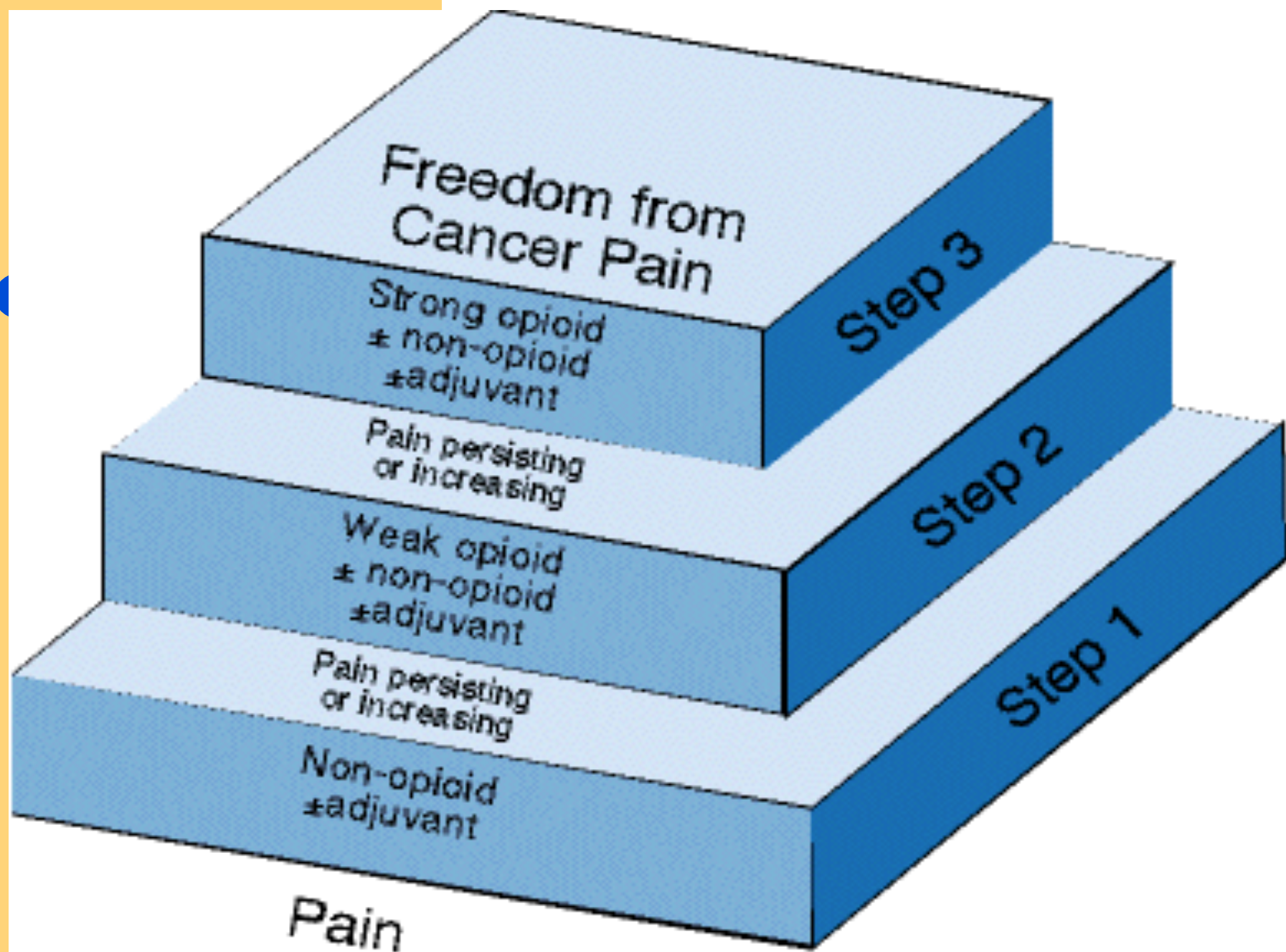

I. Uygun ilaç seçilmeli

Ağrının tipine ve şiddetine göre seçim yapılır.

- WHO'nun basamak sistemi dikkate alınır.
- 1. basamak: nonopioid ilaçlar
  - Adjuvan ilaçlar eklenebilir.
- 2. basamak: Zayıf opioidler
  - Adjuvan ilaçlar eklenebilir.
- 3. basamak: Kuvvetli opioidler
  - Adjuvan ilaçlar eklenebilir.

Ağrının oluş mekanizmasına göre seçilir.

II. Kısa etkili ilaç seçilmeli

- Bir ilacın uygun ve stabil bir plazma seviyesine ulaşması için gerekli süre: 4-5 yarı ömür
- Kısa yarı ömürlü ilaçta etkiyi görmek, doz ayarlamak ve yan etki takibi daha kolay.
- Analjezikler yarılanma ömürlerine göre düzenli aralıklar ile ağrı başlamadan verilmelidir.

III. İlaçlar birer birer reçetelenmeli

- Ağrı tedavisinde kombine ilaç tedavisi gerekebilir.
- Ancak etkiyi takip etmek, kümülatif toksisiteyi önlemek, toksisitenin kaynağını belirlemek için ilaçlar birer birer başlanmalıdır.

IV. Düşük dozlar ile başlanmalı

- Yaşlı hastalarda ilaç dozları gençlere oranla daha düşük başlanmalı
- Hasta için en az yan etki oluşturacak en uygun doz seçilmelidir.

V. Doz artırmada kurallara uyulmalı

- Opioid ilaçlarda doz etkinlik veya yan etki ortaya çıkana kadar arttırılabilir.
- NSAİİ'lerde ise tavan etki vardır ve doza bağımlı olarak artar.
- Yeterli analjezi sağlanamaz ise alternatif ilaç düşünülür.

VI. İlaç kombinasyonları yakın takip edilmeli

- İlaç kombinasyonları yan etki riskini arttırır.
- Sedasyon ve konfüzyon en önemli problemlerdir.
- İlaçların santral depresan, antihistaminik ve antikolinergic etkilerinin ortak olmasından kaynaklanabilir.
- İlaç etkileşimleri dikkate alınmalıdır.
- Yaşlılarda düşmenin en önemli nedeni polifarmasidir.

VII. Yeterli süre kullanılmalı

- Nonopioid ilaçların etkinliğine karar vermek için yeterli dozda en az 2 hafta kullanılmaları gereklidir.

VIII. Uygun kullanım yolu seçilmeli

- Uzun süre tedavi alacak hastalarda kullanım kolaylığı ve güvenlik nedeniyle öncelikle oral yol tercih edilmelidir.
- Hasta oral alamıyorsa rektal, subkütan, nazal veya intramuskuler yol kullanılabilir.
- Parenteral kullanımda etki daha fazla değildir, ancak daha hızlı ortaya çıkar.

IX. Hasta yakın takibe alınmalı

- NSAİİ kullanan renal hastalığı, kalp yetmezliği, hipertansiyon, gastrointestinal hastalığı ve kanama diatezi olanlar yakın takibe alınmalı.
- Opioid kullananlarda ise en önemli yan etkiler konstipasyon, sedasyon ve konfüzyondur. Hastalar fiziksel ve psikolojik bağımlılık yönünden izlenir.
- Hasta ve yakınlarına ilaç etki ve yan etkileri konusunda bilgi verilir.

Nonopioid İlaçlar

Parasetamol

- Hafif ve orta şiddette ağrının semptomatik tedavisinde kullanılır.
- Aspirine denk analjezik etkisi vardır.
- Antiinflamatuvar ve antitrombotik etkisi yoktur.
- Güvenli ancak yüksek dozlarda hepatotoksik.
- KC, böbrek sorunu olmayanlarda doz 4000mg'a kadar arttırılabilir. Hepatik ve renal yetmezlik olanlarda ve alkol tüketenlerde doz %50-75 azaltılır.

Nonsteroid antiinflamatuvar ilaçlar

- Prostaglandin sentezinde yer alan siklooksijenaz enzimini inhibe ederler.
- Cox-1 ve Cox-2 olmak üzere 2 izoenzimi vardır.
- NSAİİ ile tavan etkisi vardır, bu dozun üzerinde etki artmaz, toksisite artar.
- Atılım böbrek ve karaciğer yolu ile olur.
- Yaşlılarda yan etki riski artar.

Nonsteroid antiinflamatuvar ilaçlar

- Klasik NSAİİ'lar ile yaşlılarda GIS kanama riski fazladır.
- Misoprostol veya proton pompası inhibitörleri ile birlikte verilir.
- Cox-2 selektif ajanlar ile KVS yan etkisi fazladır.
- Birçok çalışmada düşük doz opioidlerin yaşlılarda daha güvenli olduğu rapor edilmektedir.

Adjuvan İlaçlar

Adjuvan ilaçlar

- Esas kullanım alanları farklı olmasına karşın analjezik etkisi olan veya dolaylı olarak analjezik etkisini arttıran ilaçlardır.
- Ağrının tipine, kaynağına ve eşlik eden semptomlara göre ilaç seçimi yapılır.

Antidepresanlar

- En sık kullanılanlar trisiklik antidepresanlardır.
- Antikolinergik ve sedatif etkileri ile ortostatik hipotansiyon görülebilir.
- Desipramin ve nortriptyline yaşlılarda daha iyi tolere edilir.
- Düşük dozlar ile etki sağlanır.

Antidepresanlar

- Trisiklik antidepresanlar semptomatik idrar retansiyonu olan, dar açılı glokomu olan veya iletim bloğu olanlarda önerilmez.
- Ritm problemi ortaya çıkarsa doz azaltılmalı veya kesilmelidir.
- Yanıt alınamayan hastalarda **serotonin geri alım inhibitörleri** kullanılabilir.
- Antikolinergik yan etkileri daha azdır, kilo alımına neden olmaz ve az sedasyon yapar.
  - *Arch Phys Med Rehabil 2004; 85(Suppl 3): S45-S49.*

Antikonvülzanlar

- Nöropatik ağrı tedavisinde tercih edilir.
- En sık kullanılanlar gabapentin, pregabalin ve karbamazepin'dir.
- Gabapentin ve pregabalin ile ilaç etkileşimi azdır ancak progresif renal yetmezliği olanlarda dikkat gerekir.
- Karbamazepin karaciğer ve kemik iliği üzerine toksiktir.

Diğer adjuvan ilaçlar

- Spastisiteye bağlı ağrıda baklofen
- Nöropatik ağrıda nöroleptikler
- İnflamasyon ve ödem varsa kortikosteroidler
- Anksiyete hakim ise benzodiazepinler
- Kemik kaynaklı ağrıda bifosfonatlar kullanılır.

Opioid İlaçlar

Opioidler

- Kendilerine özgü mü, kappa, sigma, delta ve epsilon reseptörlerine bağlanarak etki gösterirler.
- Agonist, antagonist ve her iki etkiye sahip ilaçlar vardır.
- Endorfin ve enkefalinler ise endojen opioidlerdir.

Opioidler

- Yaşlı hastalarda pür agonistler ile tedavi uygundur.
- Agonist-antagonist ilaçlar kronik kanser tedavisinde tercih edilmez. Agonistlere üstünlüğü yoktur. Kognitif fonksiyonları bozar.
- Ancak şiddetli akut ağrısı olanlarda parenteral uygulama kullanılabilir.
- Agonist opioidlerin tavan etkisi yoktur.

Tramadol

- Hem mü opioid agonist etkisi yapar, hem norepinefrin ve serotonin geri alım inhibisyonu yapar.
- Yaşlılarda etkinlik ve güvenilirlik gösterilmiştir.
- Yan etki insidansı daha düşüktür.
- Asetaminofen ile analjezik hızı ve etkisi artar.
- Hafif, orta derecede kronik nonmalign ağrıda, OA, bel ağrısı ve diabetik nöropatide etkin bulunmuştur.

Clin J Pain 2004; 20: 220-6

Opioid yan etkileri

- En önemli yan etki tolerans gelişimidir.
- Tolerans uygulanan doza, kullanım yoluna, tekrarlama sıklığına bağlı olarak değişir.
- Diğer bir yan etki fiziksel ve psikolojik bağımlılıktır. Yaşlılarda daha az görülür.
- Ayrıca sedasyon, bulantı, kusma, letarji, konsantrasyon bozukluğu gibi yan etkiler görülür.

Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon

Fizik tedavi gereksinimi

- Hastanın çok sayıda ilaç kullanması
- İlaç etkileşimleri ve yan etkileri
- Yaşlıdaki farmakokinetik farklılıklar
- Yaşlıdaki fiziksel değişiklikler
  - nedeniyle fizik tedavi yaklaşımlarından yararlanmak tercih edilebilir

Isı uygulamaları: Yararları

- Ağrıyı azaltmak
- Tutukluđu gidermek
- Spazmı azaltmak
- Eklem hareket genişliğinin açılması
- İnflamasyonun azalması
- Doku iyileşmesinin hızlanması
- Metabolizma ve dolaşımın hızlanması

Isı Uygulamaları: Kontrendikasyonları

- Akut inflamatuvar durumlar
- Ateş, ödem
- Malignansi
- Aktif kanama, açık yara
- Kardiyak yetmezlik
- Periferel vaskuler hastalık
- Duyu kaybı olması

Yaşlılarda Isı Uygulamaları

- Termoregülatuar sistem reaksiyonlarının azalması
  - Otonomik ve vazomotor yanıtın azalması
  - Ter bezlerinin azalması
  - Cilt atrofisi
  - Duyu kaybı
  - Kognitif fonksiyon bozukluğu
- Sınırlayıcı faktörlerdir.

Soğuk uygulamaları: Yararları

- Ağrıyı azaltır
- Ateşi düşürür
- Kanamayı kontrol eder
- Ödemi azaltır
- Kas spazmını azaltır
- Eklem hareket genişliğini artırır

Yaşlılarda soğuk uygulamaları

- Kardiyak yetmezlik
  - Periferel vasküler hastalık
  - Duyu kaybı
  - Konfüzyon
  - Soğuk hipersensitivitesi
  - Soğuk intoleransı
- Sınırlayıcı faktörlerdir.

Elektrik stimulasyonu ve TENS

- Akut ve kronik ağrı tedavisinde kullanılır.
- Yan etki nadirdir.
- Cilt iritasyonu olabilir.
- Kalp pili bölgesine uygulanmaz.

Masaj

- Analjezik etkisi vardır.
- Relaksasyon sağlar
- Adezyon oluřumunu önler
- Skar dokusunu gevřetir.
- Dolaşımı hızlandırır.
- Kan basıncını azaltır.
- İnflamasyon, ateş, kontrolsüz kalp hastalığında kontrendikedir.

Traksiyon

- Servikal ve lomber bölge ağrılarında kullanılır.
- Akut travma, malignite, instabilite, hemoraji, ciddi osteoporoz ve inflamatuvar hastalıklarda kullanılmaz.

Terapötik egzersizler

Terapötik egzersizler: Yararları

- Kas gücünü ve enduransı artırır.
- Maksimal aerobik gücü artırır.
- Vücut yağ oranını azaltır.
- Kemik mineral dansitesini artırır.
- Sistemik hastalık riskini azaltır.
- Eklem hareket açıklığını artırır.
- Yaşam kalitesini artırır.

Terapötik egzersizler: Yararları

- Mental fonksiyonlar üzerine etkisi katekolamin ve endorfin düzeylerindeki artıştan kaynaklanır.
- Adalelerde gevşeme sağlar
- Anksiyeteyi azaltır.
- Uyku paternini düzeltir.
- Düşme riskini azaltır.

Terapötik egzersizler

- Egzersizlere ısınma ve germe periodu ile başlayıp, egzersiz sonunda soğuma perioduna yer vermelidir.
- Bu şekilde venöz göllenme, hipotansiyon, yorgunluk ve kas ağrıları önlenmiş olur.
- İzometrik egzersizler kan basıncını arttırarak kardiyovasküler sisteme binen ek yüke neden olabilir. İzotonik ve izokinetik egzersizler tercih edilir.

Terapötik egzersizler

- Aerobik Egzersizler
- Kondüsyonu arttırmak amacıyla uygulanır.
- Maksimal kalp hızının %40'ına ulaşmak yeterlidir.
- 30-50 dakika yürüme ideal.
- Diğer seçenek ise yüzmedir.

Terapötik egzersizler

- Yaşlılarda ağırlık çalışmalarına hafif ağırlıklar ile başlanmalıdır.
- 6 haftadan önce gelişme beklememelidir.
- Ağırlık çalışmaları hızlı kasılan, ani hareketten sorumlu olan tip II liflerini arttırır.
- Düşmenin önlenmesinde etkilidir.

Terapötik egzersizler

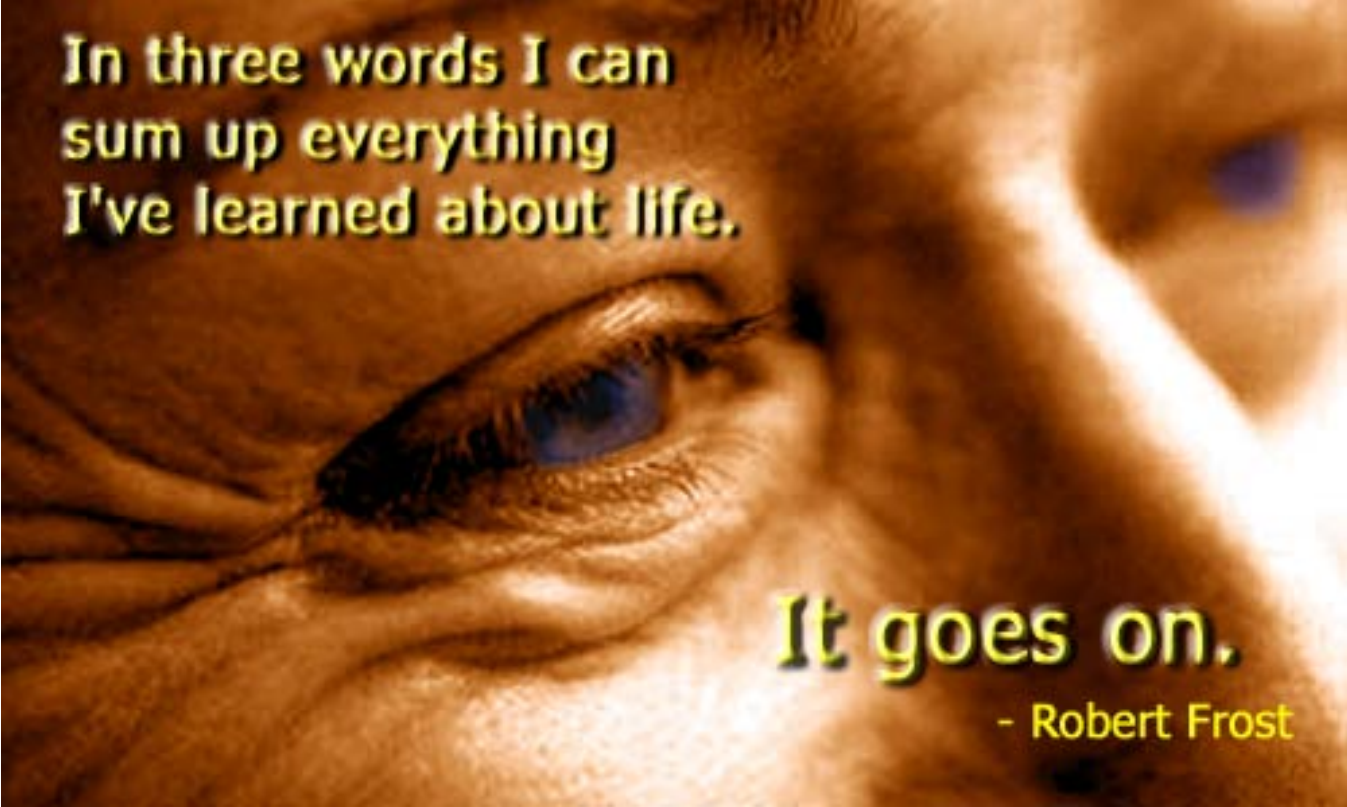
- Endurans egzersizleri
- Denge, koordinasyon egzersizleri
Düşme riskini azaltır.
- Solunum ve gevşeme egzersizleri
Tedavi programına eklenmelidir.

Arch Phys Med Rehabil 2004; 85 (Suppl 3): 7-11

Egzersiz reçetesi

- Kişiyeye özel hazırlanmalıdır.
- Aktivite tipi: Kişinin kapasitesine göre seçilir. Yaşlılarda yürüme ve yüzme tercih edilir.
- Süre: 15 dk gibi kısa süreler ile başlanır, haftada 5-10 dk arttırılarak 30-40 dk çıkılır.
- Sıklık: Haftada 3-4 gün yapılmalıdır.
- Şiddet: Yaşlılarda düşük ve orta şiddette olmalıdır.

Teşekkürler

In three words I can
sum up everything
I've learned about life.

It goes on.

- Robert Frost